

INTRODUCTIE

door Dr. F. J. TOLSMA, geneesheer-dir. Delta Ziekenhuis, Poortugaal

Over het geheugen kunnen wij, bij wijze van korte inleiding, enkele dingen met zekerheid constateren. Allereerst dat er voor het functioneren daarvan nodig is een substraat, in casu het cerebrum, althans belangrijke delen daarvan. Het is eveneens duidelijk dat zich in de hersenen uiterst ingewikkelde neuro-fysiologische en neuro-biochemische processen voltrekken, die essentieel zijn voor het functioneren van het geheugen. Onze kennis dezer processen is de laatste jaren enorm uitgebreid, hoewel allerlei fundamentele inzichten nog ontbreken.

Een ander belangrijk feit is, dat het voor de constitutionering van wat wij geheugen noemen, noodzakelijk is, dat het cerebrum van buiten af 'bespeeld' wordt. Er is informatie nodig, een programmatische aanbieding, alvorens het geheugen als zodanig in functie kan treden. Op deze wijze heeft de mens deel aan de gemeenschap, aan de cultuur.

Of om het nog eens te polariseren naar de subjectzijde: men moet indrukken opdoen; deze kunnen van oudere datum zijn, men kan ze gemeenschappelijk ophalen, of zij liggen vers in het geheugen. Wellicht het moeilijkste aspect van het menselijk geheugen is, dat er een figuur is, die wij 'ik' plegen te noemen, die zich de dingen herinnert. Zonder de mogelijkheid zich de eens opgedane indrukken — hoe dan ook — weer te binnen te brengen zou het geheugen, zoals wij dat kennen, niet denkbaar zijn. De intentionaliteit is daarbij voor de wijze van het vasthouden van herinneringen uiterst belangrijk. We moeten daarbij wel bedenken, dat het 'ik' in de herinnering opgaat. Het kan zich eveneens vrijelijk richten op de toekomst.

Verder is een bekend verschijnsel, dat wij ons de dingen soms niet te binnen kunnen brengen. Dit neemt op oudere leeftijd (na het 50e jaar) bij velen toe, met name wat betreft de 'short term memory'. Het geheugen kan zelfs het karakter van een zeef krijgen. Daartegenover staat dat bepaalde zaken ons ook weer plotseling te binnen kunnen schieten, hetzij na een korte, hetzij na een langere latente periode, waardoor zelfs problemen ogenschijnlijk moeiteloos opgelost kunnen worden; dit te binnen schieten is te onderscheiden van het reeds genoemde te binnen brengen.

Het zich herinneren kan een aanaangename bezigheid zijn, n.l. indien wij prettige herinneringen hebben; het kan onplezierig zijn voor zover negatieve ervaringen (frustraties) in onze herinnering voortleven. Het geheugen is bepaaldelijk geen koele emotionele aangelegenheid.

Indien we zeggen: 'het zal ons nog lang heugen', dan kunnen dit opvallend negatieve, dan wel in de oorspronkelijke zin (verheugen) positieve indrukken geweest zijn. Kunnen wij ons bepaalde dingen niet herinneren, dan is het mogelijk dat een ander ons weer op het juiste woord

of op een bepaalde naam brengen kan. Ook kan een geur, een bepaald geluid jeugdsituaties reactiveren, waarvan wij dachten dat ze reeds lang uitgewist waren.

Uit al deze ingewikkeldheden hebben wij voor dit symposion een bepaalde selectie gemaakt. Het is niet de bedoeling al te diep op de neuro-fysiologische en neuro-biochemische aspecten in te gaan, hoe belangrijk die ook voor een beter begrip van het geheugen mogen zijn.

Het accent zal in hoofdzaak op de kliniek liggen, waarbij het geheugen benaderd zal worden vanuit het probleem van het geheugenverlies, resp. de geheugenverandering.

Vervolgens is er het belangrijke vraagstuk van de verdringing. Bij de verdringing voltrekt het vergeten zich niet argeloos. Op welke wijze gaat dit in zijn werk en welke rol speelt de therapeut bij de mobilisatie van het verdrongen materiaal?

Het is verder duidelijk, dat wij ons vandaag niet uitvoerig bezighouden met de fenomenologie. Het geheugen is zowel naar vorm als naar inhoud moeilijk te definiëren. Tekenend is, dat we in het werk van DEREK RICHTER 23 beschrijvingen aantreffen van wat geheugen zou zijn. We kunnen mogelijk zeggen, dat elke discipline zijn eigen definities heeft. Waar we ons, dacht ik, voor moeten hoeden, is een goedkope tautologie. Soms heeft men de indruk dat alleen al een vertaling in een vreemde taal de zaken verduidelijkt, terwijl er in feite sprake is van een vorm van verdringing van de nuchtere realiteit.

Uitvoeriger zal dan aandacht besteed worden aan de psychologische aspecten, met name inprenting, retentie, evocatie en nauw daarmee samenhangend de leertheorieën, het probleem der beïnvloeding in verschillende gradaties, vraagstukken die op een zo belangrijke mate aanhaken bij de problematiek welke het geheugen met zich meebrengt. Vermeld zij, dat in het bovenvermelde werk van Richter 15 definities van 'leren' vermeld staan.

En tenslotte zijn er nog de modellen of schemata. We kennen neuro-anatomische, neuro-fysiologische, neuro-biochemische en psychologische modellen, of combinaties daarvan.

Een belangrijk, modern klinkende vraagstelling is of het menselijk geheugen in een computermodel te reconstrueren is.

Men hoeft geen futuroloog te zijn om te veronderstellen dat wij daar op dit symposion niet in zullen slagen, tenzij we de definitie van het geheugen aanpassen aan de gewenste constructies. M.i. zou dit echter onwetenschappelijk zijn. Wel is het mogelijk bepaalde geheugenfuncties na te bootsen en vorm te geven.

Tot onze verwondering zien we daarbij, dat de schepping de schepper verre in de schaduw kan stellen.

LITERATUUR

Richter, Derek (1966)

— *Aspects of learning and memory*. Heinemann, London, 1966.